

Innlegg på seminaret på Stord 9. november 2023.

Dårleg søknad til lærarutdanninga. Kvifor?

Av Sigmund Sunnanå

Rekruttering til lærarutdanning er eit aktuelt tema både i vårt land og i andre europeiske land. Årsakene til sviktande rekruttering kan vera mange. I vårt land har lærarutdanninga for grunnskulen på om lag 70 år gått frå å vera eit av dei mest populære studia til eit av dei minst populære. I innlegget mitt har eg prøvt å peika på nokre av årsakene til dette.

Til grunn for innlegget mitt hadde eg sett opp nokre punkt på eit papir. Det er vanskeleg å hugsa nøyaktig kva eg sa. I denne oppsummeringa har teke med noko utfyllande stoff i tilknytning til enkelte punkt.

Innleiingsvis nemnde eg at det alltid var gilt for meg å koma til Rommetveit. Her har eg nytta åtte år av mitt liv. Først lærarutdanning 1952 – 1956, seinare lektor i pedagogikk 1962 – 1966. Eg gav også nokre glimt frå eg starta som gards- og bygningsarbeidar etter sju år på ein tredelt folkeskule på Mosterøy og min vidare veg gjennom utdanning i skule- og utdanningssystemet. Eg sa vidare noko om ulike stillingar eg hadde hatt i dette systemet. I denne samanhengen vil eg nemna noko om då eg frå 1968 og nokre år var sekretariatsleiar i Lærarutdanningsrådet og mellom anna hadde ansvaret for opptaket til lærarutdanninga.

På den tida var lærarutdanning for folkeskulen eitt av dei mest populære studia. Det var like vanskeleg å koma inn på lærarstudiet som medisinstudiet. Konkurransen var hard, ein måtte ha toppkarakterar frå examen artium for å få plass på dei mest populære lærarskulane. Lærarutdanning blei sett på som ei god utdanning for eit viktig yrke. Som leiar av sekretariatet fekk eg ofte besøk av folk, til dømes stortingsrepresentantar og toppfolk i nærings- og kulturliv, som hadde barn, barnebarn eller venner med barn som var sterkt motiverte og hadde spesielle talent for å bli lærarar, men som dessverre ikkje hadde dei karakterane frå gymnaset som det var krav om. Spørsmålet var om eg kunne hjelpe til slik at dei fekk studieplass.

Dei fleste skjønna at det var uråd å gjera unntak frå opptaksreglane. Dette kunne føra til oppslag i Dagbladet! I staden fekk dei informasjon om kva ein kunne gjera for å ha betre sjanse til å kunne bli oppteken neste år, til dømes ved å få tilleggspoeng ved å ta eit års vikariat som lærar, få betre karakterar ved å ta fag som privatist til examen artium eller eit grunnfag ved eit universitet. Dei aller fleste takka for opplysningane, men det hende at somme mumla noko om at eg kom nok ikkje til å sitja lenge i denne stillinga sidan eg ikkje hadde forstand nok til å ta opp motiverte og talentfulle søkjarar! Faktisk var opptaket av så pass stor nasjonal interesse at eg eit par gonger blei intervjuva på Dagsrevyen om kor mange som hadde søkt, kor mange som ikkje hadde kome inn og kva dei som ikkje kom inn ,kunne gjera for å stå sterkare i konkurransen neste år!

Den gode søkjartilgangen heldt seg utover på 1970- og 1980-talet, men gjekk noko ned på 1990-talet. Dette hadde mellom anna samanheng med at det blei konkurranse med distriktshøgskolane om søkjarane, og dessutan at talet på gode stillingar i oljeverksemda auka. Kring hundreårskiftet tok ein opp nesten alle som søkte, og ved lærarutdanningsinstitusjonane merka ein at ikkje alle studentar var like godt fagleg kvalifiserte som tidlegare.

Då «Pisa sjokket» kom i desember 2001, blei det viktig for regjeringa med Kristin Clement som statsråd å styrkja det faglege nivået på alle område i skulesystemet. I 2005 bestemte regjeringa at det skulle stillast krav om karakteren 3 i norsk og matematikk frå vidaregåande opplæring for å kunna

bli oppteken til allmennlærerutdanninga. Eg hugsar at det var flinke lærarar i Rogaland som fortalde at med desse krava hadde ikkje dei kome inn på lærarutdanninga. Krava blei endå meir skjerpa då det blei bestement at i matematikk skulle kravet vera 4. Dette påverka i høg grad talet på studentar i lærarutdanninga, og mange studieplassar blei ståande tomme.

Så vidt eg veit, er det ikkje påvist nokon samanheng mellom karakterar i vidaregåande opplæring og lærardugleik. Det bør vera lærarutdanningsinstitusjonane som tek standpunkt til om lærarstudentar – gjerne undervegs i studiet- har dei fagleg og personlege kvalifikasjonane som trengst for å bli godkjende som lærarar. Det har vore uforståeleg for meg at skiftande regjeringar ikkje har gjort noko med opptakskrava. Sidan det var mangel på lærar i grunnskulen, ville det vore meir fornuftig og fylt opp studieplassane med studentar endå om dei ikkje oppfylte krava i norsk og matematikk. Ein kunne i alle fall gjort forsøk med ulike krav til opptak for å kunne vurdere om det var krav som var meir nødvendig enn andre for å kunne utdanna gode lærarar.

På 1990-talet var det mange utgreiingar og nye studieplanar for grunnskulelærerutdanninga. På lærarutdanningsinstitusjonane hadde dei ei stund lærarstudentar som fylgde ulike planar. Planen som statsråd Kristin Clement fekk laga i 2003, var etter mi meining den beste. Planen likna på mange måtar planar frå Arbeidarpartiet frå 1970-talet. Av ein eller annan grunn tok Stoltenberg regjeringa i 2010 fram eit tidlegare Høgre standpunkt om å ha ei delt lærarutdanning – ei for barnesteget og ei for ungdomsteget. Dette hadde uheldige konsekvensar – særleg for rekrutteringa til barnesteget, 1 – 7. Det kan vera vanskeleg nok for unge å prioritera lærarutdanning når dei skal velja utdanning. Nå måtte dei i tillegg ta standpunkt til om dei ville bli lærarar anten på barnesteget eller ungdomsteget. Få søkjarar veit truleg lite om kva for krav som blir sette til lærarar på desse stega. For somme kan det også vera eit spørsmål om dei skal velja ei lang utdanning for eit yrke som dei kanskje ikkje har dei personlege føresetnader for å meistra.

I 2017 blei grunnskulelærerutdanninga gjort femårig med obligatorisk mastergrad. I første omgang påverka ikkje dette søkjartilgangen, sjå Asle Holthe sine kurver, men i det siste har talet på kvalifiserte søkjarar gått kraftig ned. Etter mi meining er det ikkje nødvendig at alle lærarar i grunnskulen har mastegrad. Å ta ein slik grad bør vera ei frivillig ordning for studentar og vidareutdanning for lærarar. Ein mastergrad i lærarutdanning er heller ingen garanti for å bli ein god lærar. Ein lærarstudent kan til dømes ha teke mastergrad i eit fag med svært godt resultat, men likevel mislukkast som lærar i faget fordi han/ho manglar dei pedagogiske og personlege føresetnadene for å kunne formidla fagkunnskapen. Det er skilnad på fullført mastergrad i til dømes ingeniørutdanning og lærarutdanning. I ingeniørutdanninga blir studenten «ekspert» på eit område som han/ho kan bruka i yrket sitt utan at det er spesielle krav til personlege føresetnader.

I bladet Utdanning nr. 3 2023 kan ein lesa at Studiebarometeret viser at frå 2013 har lærarutdanninga vore blant dei lågast rangerte utdanningane når det gjeld studentane si vurdering av eiga utdanning. Dette er eit signal som departementet, styrt av skiftande statsrådar, burde gjort noko med. Studentane etterlyser mellom anna meir og betre praksis. Det burde mellom anna blitt gjort forsøk med alternative opplegg og organisering av lærarutdanninga som betre imøtekom studentane sine ønskje. Slike forsøk kunne også hatt positiv innverknad på søkjartilgangen.

Eg trur at den nåverande grunnskulelærerutdanning har lite appell til mange unge søkjarar. Utdanninga er sentrert om få teorifag. Ho startar med anten ei eining i norsk eller matematikk + pedagogisk teori og praksis. Norsk og matematikk har studentar hatt i 13 år i grunnskule og vidaregåande opplæring. Praktiske og estetiske fag, som tidlegare var ein viktig del av utdanninga, er det lite av. Etter mi meining er det nå tid for å prøva ut nye opplegg for lærarutdanninga som kan motivera og stimulera unge til å søkja denne utdanninga.

Lærarane har i dei siste åra generelt vore misnøgde med lønns- og arbeidsvilkåra. Det har vore streikar som ikkje har ført til betre resultat. Dette har skapt frustrasjonar og medieoppslag som har gitt inntrykk av at lønna er låg og arbeidsvilkåra i skulen vanskelege. Dette har nok også vore med på at interessa for å søkja lærarutdanning er gått ned.

Den viktigaste grunnen til at så få vil bli lærarar, trur eg ligg i dei tilhøva lærarar opplever i dagens skule. Læreryrket er for mange lærarar blitt eit tøft yrke. Det er store krav frå elevar, foreldre rektor og styresmakter. Det er sagt at ein lærar i dag må vera både lærar, psykolog og sosialarbeidar. Med store klassar er det ikkje lett for ein læra å ta individuelle omsyn, og å møta den enkelte elev sine behov og ønskje. Dette kan føra til frustrerte og kanskje valdelege elevar.

I bladet Utdanning nr. 4 2023 er det eit oppslag om at i fjor kom det inn over 20000 meldingar om vald, trakassering, trugsmål og krenkingar mot tilsette i skulane i landets tjue største kommunar. Dette betyr at tusenvis av barn og unge har opplevd at medelevar kan trakassera læraren deira på det grovaste med slag, spark, kloring og utskjelling utan at læraren kan nytta høvelege reaksjonsmåtar. Mange lærarar føler seg utrygge på arbeidsplassen sin. Med slike arbeidsforhold står ikkje læreryrket fram som ein framtidig attraktiv arbeidsplass for ungdom som skal velja utdanning.

Heldigvis gjeld ikkje tilstanden som er skildra ovanfor fleirtalet av norske skular og klasserom. Eg trur fleirtalet av skular er prega av gode og trygge samarbeidsforhold mellom alle partar i skulesamfunnet. Mange lærarar føler lærargjeringa som ei viktig og meningsfull oppgåve.

Lærarutdanninga på Stord har i mange år hatt relativt få lærarstudentar. Komiteen som har teke initiativet og laga programmet for dette seminaret, har ønskje om at lærarutdanninga på Stord igjen skal bli ein attraktiv studiestad. Vi meiner derfor at det kan vera aktuelt med eit forsøk om ei ny lærarutdanning som kan setja lærarutdanninga her på «kartet». Eg har laga ei prosjektskisse til eit forsøksopplegg som er sendt til deltakarane på seminaret. Sjølv skissa legg ved dette referatet.

Spørsmålet om det skal setjast i gang forsøk med lærarutdanninga på Stord, må sjølvsagt avgjerast av styringsorgana ved HVL. Vi vonar at høgskulen tek utfordringa!

Vedlegg: Stord – forsøk.

Tilrådd litteratur:

Heimesida: www.skolehistorie.no.

Per Østerud, Sigmund Sunnanå og Åsulv Frøysnes. Norsk lærarutdanning i etterkrigstida. Ei utvikling i spenning mellom tradisjon og fornying. ABM-media as. 2015.

Svein Helgesen: Vandring mot varden. Sigmund Sunnanå - liv og virke. Forlaget Horisont 2012.